

ישראל לא ערוכה לתוכנית השלום של טראמפ

הארץ, שאול אריאלי, 28 בדצמבר 2017

<https://www.haaretz.co.il/opinions/premium-1.5379843>

העיסוק והשיח ב"יזמת טראמפ" נדחקים לקרן זווית בצל העננה שמטילה המחאה החברתית נגד השחיתות. ההימורים, ההערכות, "בלוני התקשורת" והתמרונים בדעת הקהל רבים ומגוונים, אך אלו דווקא מעידים על חוסר הוודאות בדבר השקתה של היוזמה, ביחס לתכניה והכי חשוב - באם תתקבל ותצליח במקום שאחרות נכשלו. ההיסטוריה של המשאים ומתנים בין ישראל לאש"ף, במעורבות ארה"ב, בשלושת העשורים האחרונים, הופכת שאלות אלו ללא רלוונטיות, בשל הידיעה הברורה של כל המעורבים איזו "עסקת חבילה" יכולה להניע תהליך מדיני היכול להניב הסדר קבע בסופו, ואיזו הצעה תשמור את הצדדים בקיפאון הקיים או תדחוף אותם לסבב של אלימות.

הכרזת טראמפ בעניין ירושלים לא תרמה רבות למעמדה ולעמדתה של ישראל, אך יש בה בכדי לרמוז לפלסטינים כי הנשיא האמריקאי מבקש להוציא את החלטות הקהילה הבינלאומית ממסגרת המו"מ, ולהשתית אותו על מאזן הכוחות בינם לבין ישראל החזקה הנהנית מתמיכתו; גישה המטה באחת את מגרש המו"מ נגד הפלסטינים.

ההיסטוריה של הסכסוך מראה לנו, ומן הראוי שגם טראמפ ושליחיו יראו זאת, שהפלסטינים בראשות אש"ף אימצו מפנה דרמטי אחד בלבד במדיניותם במאה שנות סכסוך. וזה קרה ב-1988. מאז הצהרת בלפור ב-1917, הפלסטינים קיימו שיח של זכויות המבוסס על פרשנותם ועמדתם בלבד. כלומר, הם שללו את הלגיטימיות של הקהילה הבינלאומית להחרגת ארץ ישראל מעיקרון ההגדרה העצמית לטובת הקמת מדינה יהודית בחלק ממנה, משום שלעמדתם, זכות ההגדרה העצמית עמדה רק להם בתוקף היותם הרוב המכריע באוכלוסיית הארץ ובעלי הרוב המכריע של אדמותיה. להגנה על זכויות אלו הם יצאו למלחמה לאחר החלטת החלוקה בנובמבר 1947 כפי שהודה והסביר ג'אמל אל חוסייני, האחין של המופתי, למועצת הביטחון באפריל 1948: "נציג הסוכנות היהודית אמר לנו אתמול כי הם אינם הצד התוקפן. כי הערבים הם שפתחו בלחימה... למעשה איננו מכחישים עובדה זו... אמרנו לעולם... כי איננו מסכימים שפלשתינה הקטנה תחולק". 40 שנה מאוחר יותר, בעקבות דיאלוג שקיים אש"ף עם מחלקת המדינה האמריקאית בממשל רייגן, לאור השינויים הגיאוגרפיים-אסטרטגיים העולמיים והאזוריים (תחילת קריסתה של ברה"מ, האינתיפאדה הראשונה ועוד), שינה אש"ף את מדיניות היסוד שלו. הוא השתית את שיח הזכויות של הפלסטינים על החלטות הקהילה הבינלאומית, וקיבל את החלטות האו"ם 181, 242 ו-338, כפי שהתבטא מחמוד עבאס מאוחר יותר, באפריל 2008, "אבדה הזדמנות החלוקה של 1947, ולפניה אבדה הזדמנות החלוקה של ועדת פיל. אך איננו רוצים לאבד הזדמנות נוספת. לפיכך קיבלנו את חלוקת 1948 ו-1967, שאיננה כוללת יותר מאשר 22% פלסטין ההיסטורית". כלומר, שינוי המדיניות שיקף את הפשרה המשמעותית אך גם היחידה שהפלסטינים מוכנים לה: ויתור על 100% המולדת פלסטין, בתמורה למדינת פלסטין על 22% ממנה.

עת המו"מ בין ישראל ואש"ף לא התנהלה תחת המסגרת הזו, בעיקר בתהליך אוסלו, הצדדים לא

הצליחו לגשר באופן משמעותי על הפערים ביניהם. הפלסטינים נצמדו בכל כוחם לשיח זכויות על בסיס ההחלטות הבינלאומיות, כפי שהסבירה חנאן עשראווי, כי ההחלטות הבינלאומיות מיישרות את מגרש המו"מ הנוטה באופן טבעי לטובת ישראל החזקה והשולטת בשטח.

פריצת הדרך היתה בתהליך אנאפוליס, שהובל על ידי אהוד אולמרט ומחמוד עבאס ב-2007-2008. השניים לא הצליחו להשלים את השיחות לכדי הסדר קבע, אך נקבעו לראשונה הפרמטרים לארבע הסוגיות באופן שמתיישב עם ההחלטות הבינלאומיות, וחשוב מכך, עונה על האינטרסים המהותיים של שני הצדדים. בנוסף, חזרה והובהרה התלות ההדדית המתקיימת בתוך שני הצמדים המהווים את ארבע סוגיות הליבה: גבולות-ביטחון, ירושלים-פליטים. בכדי שפלסטין, כדרישת ישראל, תהיה מדינה מפורזת מצבא ומנשק כבד לצד סידורי הביטחון האחרים, על ישראל לחזור ולקבל את הפרמטר ביחס לגבול - קווי 67' כבסיס וחילופי שטחים ביחס 1:1. כך גם הוויתור הפלסטיני על מימוש "זכות השיבה" כדרישת ישראל, מותנה בהקמתה של בירה פלסטינית במזרח ירושלים. אין זה סוד שנתניהו וממשלתו נסוגו מזמן מהפרמטרים הללו בנושא הגבולות וירושלים, ואף העצימו את התביעות הישראליות בנושאי ביטחון ופליטים.

עת יגבשו את הצעתם לנשיא טראמפ, על קושנר וגרינבלט להכיר בכך שעבאס, באם יסכים לראות שוב באמריקאים מתווכים, לא יוכל לקבל הצעה הסוטה מהמסגרת שהוסכמה באנאפוליס. הנשיא המצרי, א-סיסי, או יורש העצר הסעודי מוחמד בן סלמן לא יוכלו להביא את הפלסטינים להסכים להצעה שלא חונה במרחב הפרשנות של יוזמת הליגה הערבית. כל ניסיון לברוח משם ייתקל בהתנגדות כוח הכבידה של האינטרס הפלסטיני ושל דעת הקהל הערבית.

עבאס משקיע את מיטב מרצו להבטיח כי הקוורטט הערבי יעמוד לצדו. הוא חילץ בחודש שעבר הבטחה מהמלך הסעודי כי העמדה הערבית מבוססת על יוזמת הליגה, המבטיחה את שתי התמורות הפלסטיניות הנדרשות: קווי 1967 ובירה במזרח ירושלים. שר החוץ הסעודי, שנדרש להתייחס לפרסומים בנוגע לכך שמדינות ערב מוכנות להגמיש את התנאים שמוצגים ביוזמת השלום, חזר והבהיר זאת: "התנאים הערביים ברורים - שתי מדינות שהן מדינה פלסטינית שבירתה מזרח ירושלים. לגבי העניינים האחרים ניתן להגיע להבנה עליהם בין הישראלים לבין הפלסטינים. עמדת מדינות ערב תמיד תמכה באחים הפלסטינים".

עליהם להבהיר לטראמפ כי אין "דיל אולטימטיבי" שאינו מושתת על ההחלטות הבינלאומיות. הן מסגרת ההתייחסות היחידה האפשרית לצדדים, כי הרי אין לדבר על ניהול המו"מ על פי מאזן הכוחות ביניהם וחמור מכך - על פי הנרטיבים הלאומיים הסותרים שלהם.

יחד עם זאת, בהינתן התחייבות ברורה להסדר הקבע תחת פרמטרים אלו, הרי שהלחץ הסעודי והמצרי על עבאס יכוון להפגנת נכונות מצדו לשלבי ביניים, שעד כה סירב לקבלם. אלו יכללו שורה ארוכה של צעדים שיתקיימו במקביל ובאופן מתואם על ידי הקוורטט הערבי, ישראל והפלסטינים. כמו כן ניתן יהיה לקיים את המו"מ על שני הצמדים הללו במדורג, אך לא ניתן לשנות את יחסי התן וקח הבסיסיים הללו ביחס להסדר הקבע

נסיגה מתובנות אלו, בשל לחצים ישראליים או פנים-אמריקאיים, תשליך את הצעתם של האמריקאים

לפח ההיסטוריה ותביא לדרישה מעבאס, מצד חמאס ומצד רבים בפת"ח, כי יכריז על מותה של האופציה המדינית בה בחר אש"ף לפני כמעט 30 שנה, ויפנה את מקומו. מהלך העלול להסיג את הסכסוך לטרומם 1988 - ביטול ההכרה בישראל וחזרה למאבק מזוין. הפת"ח לצד כלל ארגוני האופוזיציה הפלסטינית ובכלל זה חמאס והג'יהאד האיסלאמי, מסמנים את ההכרה האמריקאית בירושלים כבירת ישראל, וכן גם הסדר אזורי אמריקאי שעיקריו לא יכללו את המינימום הנדרש, כנושאים גורליים, קווים אדומים; שינוי חוקי המשחק באופן המחייב יציאה לרחוב למחאה של הציבור הפלסטיני ולמתן גיבוי להנהגה בעמדה זו, גם אם אין קריאה ישירה למחאה כזו.

נתניהו, בין שלל חקירותיו ונסיעותיו, אינו מעוניין להעיר שדים מרבעם בטרם עת, והסתפק בספטמבר בעדכון חברי הקבינט כי טראמפ מכין תוכנית שלום ונחוש לקדמה. "היערכות" זו רחוקה מלהיות מספיקה לכל תרחיש שיתפתח, למעט דחיית השקת התוכנית למועד לא ידוע והמשך המצב הנוכחי. תוכנית הוגנת לצדדים מחייבת את נתניהו וישראל להיערך לה בתוכנית לאומית באם רוצים לקבלה או באם רוצים לדחותה. תוכנית "פרו ישראלית" אף היא מחייבת את ישראל להיערך לתגובה הפלסטינית ולתגובת העולם הערבי. ייתכן מאוד כי בעת ההיא, באם יוכל, נתניהו יעדיף לבחור ב"יציאה" מהתהליך המדיני לזירת בחירות, בהן הוא או יורשו ינפפו בדגל שומר ביטחונה של ישראל.